

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ТРУДОВУ ЕМІГРАЦІЮ З УКРАЇНИ

Анотація. Побудовано та проаналізовано лінійні регресії, що визначають залежність еміграції від таких факторів як безробіття, економічно активне населення, номінальна заробітна плата, внутрішні та зовнішні асигнування на науково – технічний розвиток, а також соціальні допомоги населенню, що мають прямий вплив на еміграцію низькокваліфікованої та некваліфікованої спільноти.

Ключові слова: трудові ресурси, міграція, заробітна плата, регресійна модель, фактори, рівень безробіття.

В умовах глобалізації світової економіки має місце безпрецедентне збільшення темпів переміщення трудових ресурсів. Ця проблема актуальна для України, гастарбайтери якої складають понад 10 % усіх мігрантів світу [2].

Для України, віднесеної до старіючих країн, дослідження еміграції і факторів впливу на неї має надзвичайне важливе значення як з точки зору фактичного стану трудової спільноти, так і з точки зору демографічного становища в країні: в 1991 р. населення України складало 51,9 млн осіб, а в першій половині 2009 р. скоротилося до 46 млн осіб [3]. Якщо на протягом 1991-2001 рр. кількість населення в середньому скорочувалася на 300 тис. осіб за рік, то у 2002 р. скоротилася на 500 тис. осіб. За прогнозами, в першій половині XXI ст. показники старіння населення досягнуть найвищих значень порівняно з будь-якими попередніми роками, а до 2050 р. населення України може скоротитися до 37 млн осіб.

Світова фінансово-економічна криза, що розпочалася в США, не тільки вплинула на економіку України, й посилилася політичною кризою в країні, що призвело:

- по-перше, до скорочення діяльності великих промислових підприємств і, як наслідок, до зростання кількості безробітних;
- по-друге, до скорочення та банкрутства підприємств середнього та малого бізнесу і, як наслідок, до зростання кількості безробітних та навантаження на одне вільне робоче місце;
- по-третє, до зменшення та повної відмови кредитування комерційними банками юридичних і фізичних осіб і, як наслідок, до припинення будівництва, стагнації економіки, зубожіння незахищених верств населення;
- по-четверте, до банкрутства окремих комерційних банків, порушення ними зобов'язань щодо вкладників і, як наслідок, загального погіршення фінансового становища багатьох верств населення.

У цих умовах міжнародна трудова міграція постає як єдина можливість покращення умов буття.

Але фінансово-економічна криза охопила майже всі країни світу, призвела до росту безробіття в країнах, які роками розглядалися як країни – реципієнти, тому вважаємо, що має сенс дослідження еміграції з України окремо до 2008 р. і з урахуванням двох кварталів 2009 р.

На базі статистичної інформації за 1995-2008 рр. було побудовано економетричну модель залежності кількості емігрантів від середньої номінальної заробітної плати ($x_1(t)$ грн), кількості безробітних ($x_2(t)$ осіб),

економічно активного населення ($x_3(t)$ тис. осіб). Оцінене рівняння регресії має вигляд:

$$y_t = -7798,22 - 0,745 x_1(t) + 0,46 x_2(t) + 0,185 x_3(t) \quad (1)$$

$t \in [1995; 2008]$.

$R^2 = 0,69$, тобто зв'язок між кількістю емігрантів та визначеними факторами суттєвий.

$$F_{расч} = \frac{R^2/(k-1)}{(1-R^2)/(n-k)} = \frac{0,69 * 26}{0,31 * 3} = 19,29; \quad (k - \text{кількість параметрів моделі (1)}).$$

n – кількість спостережень).

$F_{теор} = F(3;26;0,9) = 4,68$. Отже, за критерієм Фішера, модель (1) адекватна.

Аналіз моделі (1) дає цілком зрозумілі результати: при збільшенні середньої заробітної плати кількість бажаючих емігрувати буде зменшуватися, ріст безробіття та кількості економічно активного населення стимулюватиме еміграцію. При цьому заробітна плата – найважливіша рушійна складова до посилення або послаблення еміграції.

В умовах фінансово-економічної кризи значними темпами зростає безробіття майже в усіх країнах світу, але такі країни як Росія, Польща, Чехія, Португалія схильні приймати емігрантів з України. Для Росії, яка зменшила квоту для легальних мігрантів у 2009 р. вдвічі порівняно з 2008 р., це пояснюється не в останню чергу тим, що для неї також існує проблема старіння населення (тобто демографічний аспект), а також велике зацікавлення у висококваліфікованих кадрах, ураховуючи недалеке спільне минуле (технічний аспект).

За даними Держкомстату, в Україні заробітна плата найнижча порівняно з іншими країнами Європи, тому в останні роки має місце зацікавленість деяких країн у спільній діяльності з Україною, що призвело до збільшення надходження коштів з закордону для науково-технічних досліджень (має прямий вплив на рівень еміграції висококваліфікованих кадрів та опосередкований вплив на еміграцію низькокваліфікованої та некваліфікованої робочої сили).

У роботі на основі щомісячних статистичних даних 2004-2009 рр. були проведені дослідження еміграції в залежності від:

середньої заробітної плати ($x_1(t)$, грн), рівня безробіття ($x_2(t)$, тис. осіб), надходження коштів з закордону ($x_3(t)$, млн грн), асигнувань держави на науково-технічні розробки ($x_4(t)$, млн грн), соціальних виплат на одну особу ($x_5(t)$, грн).

Параметри економічної моделі (2) інтерпретуються таким чином:

1. Розмір середньої заробітної плати негативно впливає на кількість бажаючих емігрувати при рівні значущості 5 %. Це означає, що зі збільшенням середньої заробітної плати в Україні на 100 грн кількість бажаючих емігрувати зменшується в середньому майже на одну особу. Цей висновок цілком кореспондується з теоретичними висновками, які стверджують, що і зі збільшенням доходів людини тенденція до еміграції зменшується.

2. Рівень безробіття в умовах ще не подоланої фінансово-економічної кризи також має негативний вплив на рівень еміграції при рівні значущості 5 %. Цей дещо несподіваний висновок має цілком зрозуміле пояснення: зростання безробіття призводить до збідніння значної кількості населення на тлі зростаючих вимог до мігрантів з боку країн-реципієнтів. Тобто все більша частина безробітних не має необхідних коштів для здійснення легальної міграції. Відповідний коефіцієнт показує, що збільшенням кількості безробітних на одну тисячу осіб кількість емігрантів може зменшитися приблизно на дві особи.

3. Рівень прямих іноземних інвестицій має негативний вплив на кількість бажаючих емігрувати при рівні значущості 5 %. Висновок, що підтверджується теоретичними дослідженнями українських і закордонних учених, має зрозуміле пояснення: збільшення прямих іноземних інвестицій в економіку країни призводить до

появи нових робочих місць та зростання заробітної плати, а отже рівень еміграції зменшується. В нашому випадку збільшення прямих іноземних інвестицій на 100 млн грн зменшує кількість міжнародних трудових емігрантів на 14 осіб.

4. Негативний вплив на міжнародну трудову еміграцію має розмір асигнувань держави на наукові та науково-технічні дослідження при рівні значущості 5 %. Від'ємний коефіцієнт (0,0097) показує, що при збільшенні витрат держави на підтримку центрів наукової діяльності на 1 млн грн кількість бажаючих емігрувати зменшується майже на 10 осіб, і насамперед це висококваліфіковані кадри, пов'язані з науковими дослідженнями, кількість яких в останні роки має чітку тенденцію до зменшення (див. рис. 1).

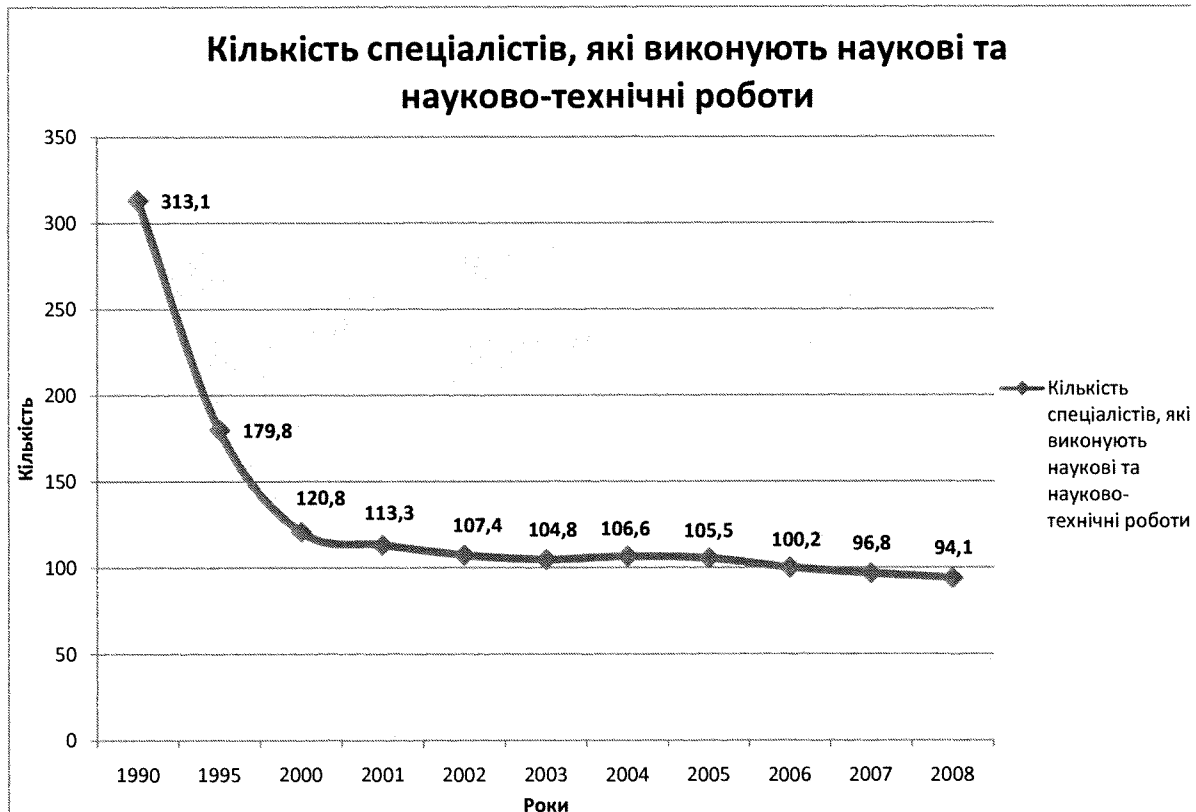

Рис. 1. Кількість спеціалістів, які виконують наукові роботи

Отже, за роки незалежності кількість спеціалістів вищої кваліфікації, що виконують наукові та науково-технічні дослідження, зменшилася на 232,7 %.

5. Зворотна залежність існує між кількістю емігрантів і рівнем соціальної допомоги населенню (пенсійні, державні страхові виплати населенню та інші допомоги). Розрахований коефіцієнт (0,005765) при рівні значущості 5 % показує, що при збільшенні соціальних виплат на 100 грн на одну особу зменшується кількість бажаючих емігрувати майже на 6 чоловік.

Оцінена регресійна модель має вигляд:

$$y_t = 5,780377 - 0,000798 x_1(t) - 0,001855 x_2(t) - 0,000143 x_3(t) - 0,0097 x_4(t) - 0,005765 x_5(t), \quad t \in [2004; 2009] \quad (2)$$

$R^2 = 0,718504$ – ознака достатньо тісного зв'язку між еміграцією та визначеними факторами.

$$F_{расч} = \frac{0,718504 * 57}{0,281496 * 5} = 29,09791,$$

$F_{теор} = F(5;57;0,99) = 3,68$. Отже, за критерієм Фішера, модель (2) – адекватне явище, що досліджується.

Аналіз моделі (2) показує, що заробітна плата важлива і цілком зрозуміла рушійна складова еміграції. Також мають пояснення від'ємні значення коефіцієнтів при $x_3(t)$, $x_4(t)$, $x_5(t)$. Дамо пояснення від'ємному значенню коефіцієнта при $x_2(t)$. Факт безробіття призводить до зубожіння населення, можливість емігрувати потребує коштів, яких у безробітних немає. З іншого боку, на тлі посиленого безробіття країни-реципієнти не зацікавлені в мігрантах. Отже, від'ємність коефіцієнта при $x_2(t)$ пояснюється двома обставинами: внутрішньою і зовнішньою.

Дієвість державного регулювання міграційної політики залежить від повноти врахування та використання загальнодержавних і регіональних особливостей і чинників. Регулювання еміграційного руху населення потребує нового бачення становища людини у сфері зайнятості, що пов'язано з конкуренцією, свободою особистого вибору сфери суспільно корисної діяльності, а також зміною країни проживання і праці. А тому необхідно вже зараз в умовах, коли не закінчилась в Україні криза, розробляти заходи заохочення працювати в Україні.

Література

1. Статистичний щорічник України за 2008 р. – /за ред. О. Г. Осауленка. – Державний комітет статистики України, 2008. – 551 с.
2. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи / за ред. О. В. Позняка. – Умань, 2007. – 276 с.
3. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Державний комітет статистики України.

Summary. Linear regressions which determine dependence of emigration on such factors as unemployment are built and analysed, economic active population, nominal ettlings, internal and external assignations on scientifically is technical development, and also social help a population (that have a direct influence on emigration of low skilled and unskilled association).

Keywords: labour resources, migration, ettlings, regressive model, factors, unemployment rate.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2009